

УДК 336.226

БОРОВИК П.М., к.е.н.,
БОНДАРЕНКО Н.В., к.е.н.,
БАРАБАШ Л.В.
м. Умань

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ ТА КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН

Анотація. В статті проаналізовано підходи до сутності категорії “кредит”, що застосовувались вітчизняними та зарубіжними науковцями. Авторами на основі результатів аналізу кредитних теорій запропоновано власне тлумачення кредиту.

Ключові слова: кредит, кредитні угоди, економічна категорія, підходи до сутності кредиту.

Аннотация. В статье проанализированы подходы к сущности категории “кредит”, которые применялись как отечественными так и иностранными учеными. Авторами на основе результатов анализа кредитных теорий предложено собственное толкование кредита.

Ключевые слова: кредит, кредитные соглашения, экономическая категория, подходы к сущности кредита.

Abstract. In the article, going is analyzed near essence categories “credit” of, which was used domestic research workers. Authors on the basis of results of analysis of credit theories are offer own interpretation of credit.

Keywords: a credit, credit agreements, economic category, approaches, is to essence of credit.

Постановка проблеми. Роль кредиту в системі відтворення трактується в економічній літературі залежно від погляду на суть кредиту. Термін “методологія” використовується у науці не тільки для опису способів аналізу проблеми, а й для зазначення комплексу проблем, що аналізуються тією чи іншою школою. Тому актуальним для фінансової науки є узагальнення позицій чинних кредитних теорій з метою розробки пропозицій щодо трактування зазначеної економічної категорії.

Мета статті. Метою даної публікації є узагальнення чинних кредитних теорій та розробка пропозицій щодо власного трактування категорії “кредит”.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання теорії кредиту широко висвітлюються в економічній літературі А. Гальчинським, О. Євтухом, О. Лаврушиним, В. Лагутіним, П. Саблуком, М. Савлуком, Я. Чайковським та багатьма іншими вченими. В центрі уваги науковців знаходяться проблеми, пов’язані з механізмами банківського кредитування. Однак на сьогоднішній день є потреба в теоретичному аналізі сутності банківського кредиту з позицій поновленої методологічної бази.

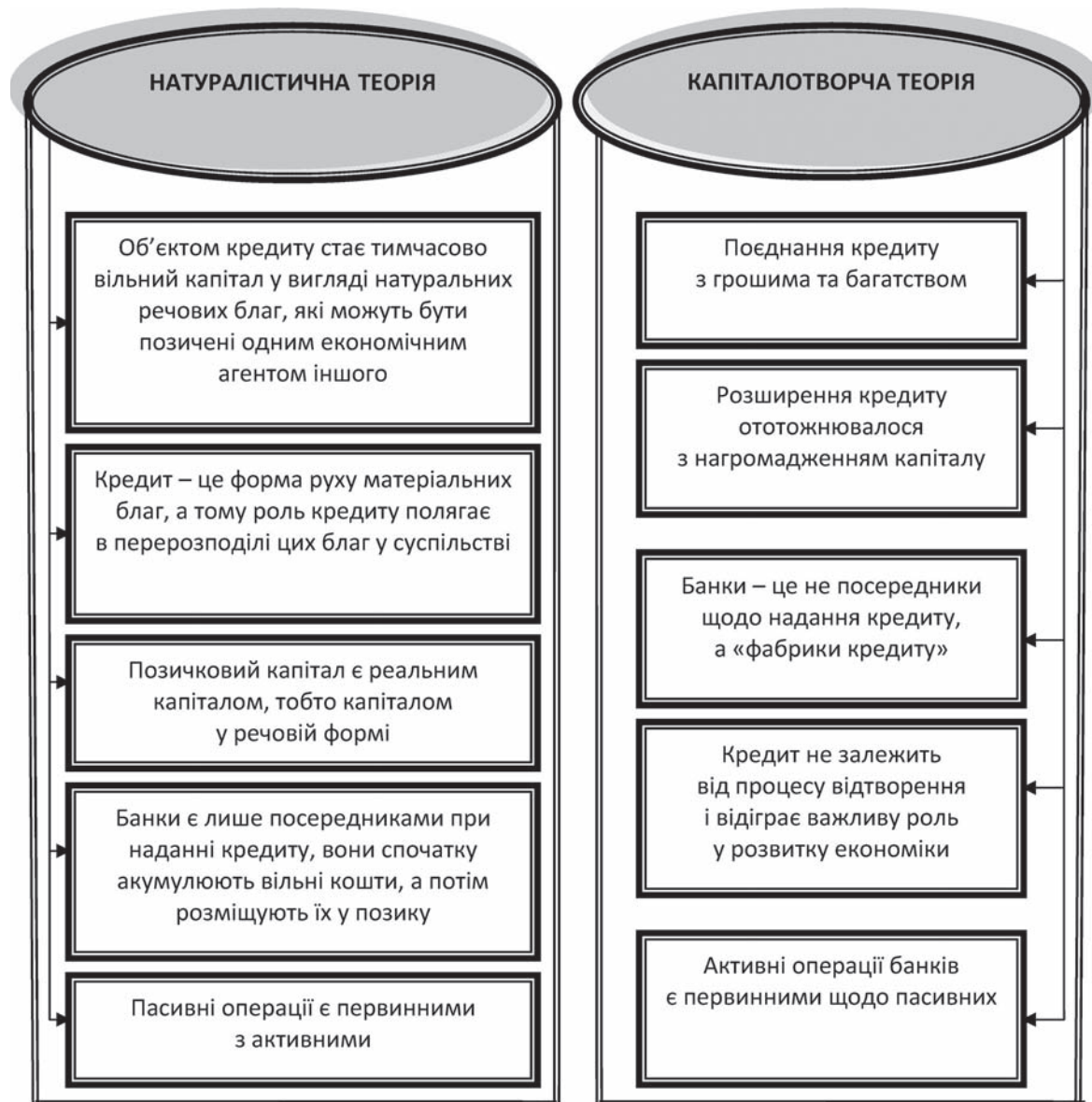
Виклад основного матеріалу. В історії економічних вчень всі теорії кредиту традиційно поділяються на два напрямки – натуралістична і капіталотворча теорії, які відрізняються головним чином значенням, що відводиться кредиту і банкам у економіці. В межах кожної теорії знаходимо різні підходи, протилежні трактування, але всі дослідники так чи інакше в першу чергу звертають увагу на те, який вплив має кредит на

суспільний розвиток, яке його значення в економіці (рис.1).

Найвідоміші представники натуралістичної теорії, серед яких А. Сміт, Д. Рікардо, А. Тюрго, Дж. С. Міль [1], сутність кредиту трактували виходячи з властивостей процесу виробництва. Об’єктом кредитування при цьому, на їхню думку, виступали засоби виробництва. Гроші, які позичалися, були лише засобом перенесення капіталу від одного суб’єкта до іншого.

Д. Рікардо стверджував, що кредит при дійсному використанні переходить від однієї особи до іншої, та є засобом споживання наявного капіталу. На думку вченого, вищезгадана економічна категорія не створює капітал, а лише визначає, як він буде застосований. При цьому він зазначав, що кредит не має жодного значення при виробництві товарів, оскільки останні можуть виготовлятися лише за допомогою праці, машин і сировини за умови вилучення їх з одного місця та використання в іншому [15, с. 215].

Основоположники капіталотворчої теорії стверджували, що кредит – це процвітання економіки [14, с. 51]. Англійський економіст Дж. Ло, один з основоположників згаданої теорії, пов’язував кредит з грошима, а гроші з капіталом. Його послідовник Г. Маклеод визначав гроші та кредит багатством, оскільки вони мають купівельну силу. Він стверджував, що кредит має приносити прибуток коли залишається “виробничим капіталом”, а “фабриками кредитів” є банки [16, с.225]. На нашу думку, дане отождолення є не зовсім коректним, оскільки ці поняття різні за своєю економічною суттю.

Згруповані за [1, 14, 15]

Рис. 1. Основні положення натуралістичної та капіталотворчої теорій кредиту

Банки є лише посередниками при наданні кредиту, вони спочатку акумулюють вільні кошти, а потім розміщують їх у позику

Одним з основних джерел кредитних ресурсів залишаються кредити комерційних банків. Як результат, зростає вплив кредиту на розвиток економіки, що потребує розгляду окремих важливих положень кредитних відносин, докладнішої розробки та глибшого опрацювання даного питання.

Лихварство було першою формою кредиту та мало свою особливість, яка проявлялась у невиробничій природі надання позики під високі відсотки. Вперше кредитні операції були згадані ще в часи Стародавнього Вавилону (VI ст. до н.е.) та Стародавньої Греції (IV ст. до н.е.), де храми практикували вкладні операції – приймання вкладів та сплату за

ними відсотків. Як правило, перші кредитні операції здійснювали стародавні храми. Кредитні операції, за нинішнього розуміння терміну кредит здійснювались ще в італійських містах у XIV і XV ст. [15, с. 14]. Багатогранність поглядів на вивчення кредиту та кредитних відносин зумовлює детальніший розгляд цих категорій. Як економічне явище, кредит виник у часи розвитку виробництва й обміну товарів. Дослідження сутності згаданої категорії розпочалось в епоху капіталізму. В кінці XVIII та протягом XIX ст. в економічній літературі досить часто зустрічалося визначення кредиту як довіри кредитора до особи, яка позичала кошти. При цьому кредит, якому притаманна вартісна сутність, став розглядатися як явище при характерному виді суспільних відносин.

Нині відсутній єдиний підхід до трактування змісту кредиту. Так, кредит розглядають:

- як особливу форму руху грошей, при цьому трактуючи кредитні відносини як систему всіх грошових взаємин [17, с. 21];
- сукупність грошових відносин з нетривалим перерозподілом тимчасово вільних коштів [18, с.350];
- форму позичкового капіталу, що має грошовий або товарний вид та надається на умовах повернення, зумовлюючи виникнення кредитних відносин між кредитором і кредитодержувачем [19, с. 223];
- взаємини між суб'єктами господарської діяльності (юридичними та фізичними особами) та державою щодо перерозподілу вартості на умовах платності (сплата відсотків) та повернення [6, с.173];
- довіру, виявлену кредитором до боржника [1];
- мінову операцію, складовими якої є: 1) передача цінностей з їх обов'язковим поверненням; 2) нетривале використання позичальником матеріальних цінностей позикодавця [1].

Наведені вище формулювання не повною мірою визначають зміст дефініції кредиту, оскільки не розглядають основних концептуальних принципів, які притаманні даній економічній категорії.

Деяко інше розуміння сутності кредиту мають вчені-економісти Я. Чайковський [1], Б. Луців [2], Н. Захараш [3].

Я.І. Чайковський розглядає кредит як "певний вид економічних відносин, котрі формуються в суспільстві", і обґрунтовує наступні принципи кредитування: зворотності, строковості, цільового кредитування, забезпеченості, платності, та диференційованого підходу [1]. Б.П. Луців під кредитом розуміє економічні відносини між суб'єктами ринку стосовно перерозподілу вартості на принципах зворотності, строковості та платності [2]. Н.В. Захараш визначає кредит як "суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності" [3]. Академік П.Т.Саблук вважає, що "кредит це економічні відносини між юридичними та фізичними особами і державами з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка" [4].

Аналіз визначень кредиту, дозволяє нам зробити висновок, що найбільш правильною є характеристика кредиту, як відносин, пов'язаних з наданням ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, які при цьому виникають. Дане визначення охоплює практично всі види кредитних відносин, як частини економічних відносин, включаючи не тільки відносини пов'язані із рухом позичкового капіталу, а й ті, які виникають при реалізації

товарів з відстрочкою платежу, попередньою оплатою, операціями із вкладом населення тощо. Таким чином, кредит – це відносини в процесі перерозподілу і використання ресурсів на умовах терміновості, поверненості, платності і цільового призначення.

Економіст А.С. Замуруєв зазначає, що в публікаціях спостерігається змішування понять "кредит", "позика", "тип" або "вид" позики, "вид кредиту", "форма кредиту" [5]. Вітчизняні вчені також звертають увагу на змішування деяких понять. М. І. Савлук зазначає, що "... нерідко одне й те саме поняття одні автори називають формами кредиту, інші – видами, і навпаки. Деякі автори говорять лише про форми кредиту й зовсім не згадують про види. Такий різнобій може негативно впливати на практику організації кредитування, зокрема на розроблення її нормативно-інструктивного забезпечення" [6]. Зважаючи на численність визначень кредиту, які наводяться як серед дослідників, так і в чинному законодавстві, доцільно наголосити на відсутності єдності міркувань. Свідченням згаданого факту є множинність трактувань дефініції кредиту, які виокремлені різними вченими-економістами, що розглядали систему даних економічних відносин. Це пояснюється тим, що категорія зазнавала змін, які спричинювалися як вимогами часу, так і особливостями економічної політики та стану кожної окремо взятої держави (табл. 1).

Термін "кредит" – походить від латинського слова "credendum", що означає позичку, довір'я або віддачу цінностей в тимчасове користування. В сучасних умовах цей термін використовується для визначення економічних відносин, які виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формах на умовах повернення вартості в певний строк, за певну плату.

Позика, як і кредит, заснована на передачі в тимчасове володіння вартості. Але на відміну від кредиту, вона може надаватися на обмежений або необмежений термін, з різними формами оплати або без неї. Виходячи з особливостей позичкових угод позичку можна визначити як операцію, в тому числі і фінансову, яка полягає в передачі товару в тимчасове володіння, з обов'язковим поверненням його. Позичка може бути у вигляді товару, як єдності споживної вартості і вартості, і у вигляді кредиту, який пов'язаний з тимчасовим володінням вартісною формою товару, відносно незалежною від матеріально – речової.

Тому, трактуючи поняття кредиту, позичка та позика, доцільно зосередити увагу на їхніх сутнісних характеристиках (суб'єкт, об'єкт, ознака, договір), які виокремлюють притаманні цим дефініціям особливості. При цьому найбільш кардинальні відмінності спостерігаються у процесі дослідження їхніх ознак (табл. 2).

Виходячи з викладеного в табл. 2 матеріалу, можна зробити висновок, що ототожнення цих термінів як синонімів є неприпустимим, оскільки між ними існують суттєві відмінності. Кредит, за згаданим Цивільним

Таблиця 1.

Трактування сутності дефініції “кредит” різними авторами

Автор	Формулювання
Васюренко О.	Позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, платності та цільового характеру використання
Костюченко О.	Важливий інститут, за допомогою якого держава здійснює мобілізацію тимчасово вільних коштів і контроль за правильним їх використанням
Лаврушин О.	Передача кредитором позичкової вартості позичальнику для використання на умовах поверненості та в інтересах суспільних потреб
Васюренко В.	Сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу зворотного руху вартості
Мороз А.	Економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником із приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення у певний строк, і звичайно, зі сплатою відсотків
Райзберг Б.	Позика у грошовій або товарній формі, що надається кредитором позичальнику на умовах поверненості, частіше всього з виплатою позичальником відсотку за користування позикою
Лерой – Міллер Р.	Надання товарів, послуг або коштів в обмін на обіцянку сплатити в майбутньому
Потійко Ю.	Економічна категорія, якою передбачається акумулювання тимчасово вільних коштів бюджету, централізованих державних позабюджетних фондів, суб’єктів господарювання і населення, які потім надаються позичальникам на засадах повернення, строковості, сплати, цільового використання та реального забезпечення
Лагутін В.	Економічні відносини між кредитором і позичальником, які виникають під час одержання позички, користування нею та її повернення
Філімоненков О.	Економічні відносини, що пов’язані з акумуляцією та планомірним використанням за допомогою перерозподілу установами банків тимчасово вільних грошових коштів на умовах повернення, оплати і з метою найбільш ефективного їх використання в народному господарстві
Гальчинський А.	Відносини, що виникають між кредитором та позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та їх використання на умовах повернення і платності

Таблиця 2.

*Сутнісні характеристики дефініцій “позичка”, “позика”, “кредит”**

Позичка				
Поняття	Суб’єкт	Об’єкт	Ознака	Оформлення відносин
Одна сторона безоплатно передає або зобов’язується передати другій стороні річ для користування протягом встановленого строку. Користування річчю вважається безоплатним, якщо сторони прямо домовилися про це або якщо це впливає із суті відносин між ними.	Позичко-давець, користувач	Річ передається у тимчасове користування і має бути повернена у тому ж стані, з урахуванням морального зносу.	Повернення, безоплатності	Договір позички близький до договору найму, але відмінність між ними полягає у тому, що договір найму є платним, а договір позички може бути безоплатним. Форма договору може бути усна та письмова
Позика				
Одна сторона передає другій стороні грошові кошти або інші речі, а боржник зобов’язується повернути кредиторowi таку ж суму грошових коштів або такі ж речі того ж роду та такої ж якості.	Позико-давець, позичальник	Гроші або інші речі, визначені родовими ознаками	Повернення - позичальник зобов’язаний повернути позикодавцеві позичку (грошові кошти у такій сумі або речі, визначені родовими ознаками)	Договір позики укладається у письмовій формі, якщо його сума не менш як у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а у випадках, коли позикодавцем є юридична особа, незалежно від суми. На підтвердження укладення договору позики та його умов може бути представлена розписка позичальника
Кредит				
За кредитним договором банк або інша фінансова установа зобов’язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов’язується повернути кредит та сплатити відсотки.	Кредито-давець (банк), позичальник	Грошові кошти (кредит)	Повернення; платності	Кредитний договір укладається у письмовій формі. Кредитний договір, укладений з недодержанням письмової форми, є нікчемним. Нотаріально засвідчений

*Згруповано за Цивільним Кодексом України [20]

кодексом [20], розглядається як кредитна угода між кредитором (банком чи будь-якою іншою фінансовою установою), що бере на себе зобов'язання надати кошти позичальникові у визначеному розмірі та на обумовлених договором умовах. При цьому останній зобов'язується повернути кошти (кредит) та сплатити позичальнику винагороду (відсотки). За таких умов складається виключно письмова форма договору, яка засвідчується нотаріально.

Позичка ж, відповідно до Кодексу [20], характеризується як зобов'язання позичальника передачі чи безоплатної передачі в користування позичкодержаву визначеної речі для використання її протягом встановленого строку.

У цьому випадку, якщо сторонами виступають фізичні особи, складається договір в усній формі. Якщо ж одна із сторін є юридичною особою чи оформляється угода позики транспортних засобів, договір оформлюється у письмовій формі.

А. Гальчинський [7] дає таке визначення позичці: позичковий капітал – це капітал, що реалізує себе як товар. Тобто, об'єктом купівлі – продажу є самі гроші, але не гроші як товар, а гроші як капітал. Особливістю позичкового капіталу, який функціонує як товар, є те, що на відміну від продажу звичайного товару він здається в позику – тобто відчужується від свого власника лише на певний час і за умови повернення з позичковим відсотком.

В ряді випадків суть кредиту ототожнюється з його змістом, природою і навіть з причиною виникнення. Але ці поняття не тотожні. В широкому розумінні – природа кредиту – це всі кредитні відносини представлені різними формами, що відображають не тільки його суть, а й форму існування.

На нашу думку, сукупність кредитних відносин доцільно розділити на дві основні підсистеми: кредитно-грошову – за якої передача вартості у тимчасове користування та її повернення реалізується виключно у грошовій формі, та товарно-кредитну, коли об'єктом кредиту виступають натурально-речові цінності, які слугують для видачі або погашення позики.

На даний момент кредитні відносини виникають при здійсненні певних економічних чи фінансових операцій, які пов'язані із виникненням заборгованості одного з учасників даної угоди. Тобто, для утворення кредитних відносин повинні бути виконані такі умови: кредитор і позичальник, згідно з кредитним договором – мають бути офіційно самостійними особами, та мають гарантувати виконання зобов'язань; інтереси учасників кредитного договору мають збігатися.

Серед суб'єктів кредитування, відповідно до вищезгаданого, виокремлюють кредитора та позичальника. В ролі кредитора при цьому виступають переважно банки (комерційні, кооперативні, іпотечні та земельні), а також сільські кредитні спілки (їх об'єднання) та лізингові компанії, які зосереджені у структурі банків.

Загальноекономічною причиною появи кредиту є товарне виробництво та рух вартості у сфері товарного обміну, в процесі якого виникає розрив у часі між рухом товару і його грошовим еквівалентом, відбувається відокремлення грошової форми власності від товарної. При цьому виникнення кредитних відносин зумовлюється не самим фактом розбіжності в часі відвантаження товару і його оплати, а узгодженням між суб'єктами кредитних відносин умови щодо відстрочки платежу через укладання кредитної угоди. Але обіг товарів є не єдиною причиною виникнення кредитних взаємовідносин. Нині кредитні відносини з'являються за будь – якої економічної чи фінансової операції пов'язаної із заборгованістю одного з учасників такої операції (дебіторська, кредиторська заборгованість, комерційний кредит та ін.).

Поряд із об'єктивними причинами існують специфічні причини виникнення і функціонування кредитних відносин, що пов'язані з потребою забезпечення безперервності процесу відтворення – сезонний характер виробництва, розбіжності між тимчасовим вивільненням грошових коштів і появою тимчасової потреби у них в процесі руху виробничих фондів господарюючих суб'єктів, відхилення фактичного використання оборотних коштів від їх нормативу та ін.

Отже, виникнення і функціонування кредиту завжди пов'язане з необхідністю забезпечення безперервного процесу відтворення, з тимчасовим вивільненням коштів у одних підприємств і появою потреби в них у інших.

Досліджені визначення кредиту, із врахуванням їх особливостей, на наш погляд, будуть коректними лише для деяких форм кредитних відносин, а саме для тих, де кредитор одночасно є власником позичкової вартості.

Для банківського кредиту ці визначення в деякій мірі є проблематичними. Відомо, що банки працюють в основному на залучених ресурсах, які складають близько 90 % всіх ресурсів банку. Залучаючи ці ресурси, як правило, на платній основі, банки беруть на себе зобов'язання повернути їх у встановлені строки із відсотками. Між банками і власниками ресурсів у свою чергу виникають економічні відносини які опосередковано впливають і на кредитні відносини банку з позичальниками. Потрібно підкреслити, що такі відносини в силу специфіки банківської діяльності не виникають періодично, як це може бути в інших суб'єктів господарювання, вони завжди присутні в будь-якому банку або його філії. Несвоєчасне повернення банківського кредиту, наданого за рахунок ресурсів вкладників і кредиторів, призводить до порушення ліквідності банку, його неспроможності розрахуватись по раніше прийнятих на себе зобов'язаннях. Таким чином, кредитні відносини банку з позичальниками торкаються інтересів його вкладників і кредиторів.

Однією з основних складових кредитних відносин є банківське кредитування. Активні і пасивні

банківські кредитні операції, мають цілковите відношення до банківського кредиту, виходячи з його формулювання як форми руху позичкового капіталу. Причому дане трактування відноситься як до заощаджень населення, так і вільних коштів підприємств, які знаходяться на рахунках у банках.

Найбільш глибоко, на нашу думку, суть банківського кредиту визначена К. Марксом. В марксистській теорії банківський кредит визначається як кредит, що надається позичковими капіталістами (банками) функціонуючим капіталістам та іншим позичальникам у вигляді грошових позик. При цьому позичковий капітал – це грошовий капітал, власник якого надає його у тимчасове користування іншому капіталісту за визначену плату – позичковий відсоток.

Визначення банківського кредиту як форми руху позичкового капіталу є цілком справедливим, як по відношенню до активних, так і до пасивних, банківських кредитних операцій. Причому це визначення відноситься як до тимчасово вільних капіталів підприємств, розміщених на банківських рахунках, так і заощаджень населення. М.М. Ямпольський зазначає, що характерною особливістю і обов’язковим елементом існування і застосування кредиту є наявність кредитних відносин між учасниками кредитної угоди. Це стосується не тільки відносин, пов’язаних із наданням кредитів а й інших видів кредитних відносин, наприклад, тих які виникають при здійсненні вкладних операцій [8]. Тобто, якщо будь-який суб’єкт передає гроші в банк під певний відсоток, це означає, що вони функціонують для нього саме як позичковий капітал, тільки позичальником в даному випадку є банківська установа.

Це широке розуміння банківського кредиту. Але його застосування на практиці призводить до ускладнення формування об’єкта дослідження. По-перше, активні і пасивні банківські операції різні за своєю природою, по-друге мають різне призначення і, по-третє – різні механізми формування та управління. Тому, ми у своєму дослідженні будемо розглядати банківський кредит у вузькому розумінні, а саме як економічні відносини між банком-кредитором і позичальниками – суб’єктами господарювання.

Термін “банківський кредит” підкреслює той факт, що однією або навіть обома сторонами кредитної угоди є банк. Саме ця очевидна обставина відзначається першою особливістю банківського кредиту як у зарубіжних, так і у вітчизняних джерелах. Так, наприклад, у словнику Макміллана [9] банківський кредит визначається як форма банківської позички або кредитування банківською системою і далі перераховуються специфічні механізми банківського кредитування. Енциклопедія банківської справи і фінансів Ч. Дж. Вулфела [10] визначає “кредит банківський” як прибуткові активи комерційних банків, включаючи різні коротко- та довгострокові кредити фізичним особам, товариствам, корпораціям, іншим фірмам, бан-

кам, державним агенціям і відомствам, банківські інвестиції (у товариства, створені урядом США, окремими штатами, муніципалітетами і корпораціями).

В.І. Колесникова та Л.П. Кролівецька банківський кредит та кредитні відносини визначають так: “...основною формою кредиту є банківський кредит, тобто кредит, який надається комерційними банками різних типів і видів” [11].

О.І. Лаврушин, характеризуючи банківський кредит, підкреслює такі його особливості [12]:

- банк оперує не стільки власним капіталом, скільки залученими ресурсами;
- банк позичає вільний капітал, розміщений господарюючими суб’єктами на відповідних рахунках;
- банк позичає не просто грошові кошти, а кошти як капітал, що повинно налаштовувати позичальника на прибуткове вкладення позичених засобів.

Найбільш повне, на нашу думку, тлумачення банківського кредиту дає Ю.А.Потійко визначаючи його, як “економічну категорію, котра виражає відносини, пов’язані з акумуляцією власних коштів банку, накопичень від пасивних банківських операцій, тимчасово вільних коштів бюджету, господарюючих суб’єктів і населення, які потім перерозподіляються і надаються позичальникам для використання на принципах строковості, платності, цільового використання та реального забезпечення” [13].

Виходячи із вищевикладеного, поняття банківського кредиту можна визначити наступним чином: банківський кредит – це економічні відносини, які виникають з приводу перерозподілу кредитного потенціалу банку на умовах повернення, платності, строковості та цільового використання позичкових ресурсів. Кредитний потенціал банку – це розмір мобілізованих ним ресурсів за мінусом загального резерву ліквідності. Відносини позички охоплюють ширший діапазон економічних взаємин, ніж кредитні, а тому, на нашу думку, трактування терміну “кредит” має ґрунтуватися на визначенні останнього як позички, яка є одним з видів здійснення позичкових відносин кредитора і позичальника з приводу надання ресурсів у тимчасове користування в процесі перерозподілу та використання коштів на умовах платності, строковості та поверненості.

Висновки. Результати аналізу кредитних теорій дозволили сформулювати нове визначення категорії “кредит”, сутність якого зводиться до того, що кредит – це економічні відносини, які виникають з приводу перерозподілу кредитного потенціалу банку на умовах повернення, платності, строковості та цільового використання позичкових ресурсів.

Подальші дослідження в даній галузі фінансово-економічних досліджень, на нашу думку, слід присвятити сучасному стану пільгового кредитування організованих аграрних формувань та напрямам його вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чайковський Я. І. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування / Я. І. Чайковський // Банківська справа. – 2005. – № 2. – С. 36-47.
2. Захараш Н. В. Місце кредиту у фінансовому забезпеченні суднобудівних підприємств: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / Н. В. Захараш; КНЕУ. – К., 2001. – 20 с.
3. Основи економічної теорії / За ред. В.О. Білика, П.Т. Саблука. – К.: Інститут аграрної економіки. – 1999. – С.46.
4. Замуруев А.С. Кредит и ссуда: терминологический анализ, классификация и определение формы / А.С. Замуруев // Деньги и кредит. – 1999. – №4. – С.32-33.
5. Гроші та кредит / [М.І. Савлук, А. М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.]; за ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
6. Ямпольский М. М. О трактовках кредита / М. М. Ямпольский // Деньги и кредит. – 1999. – № 4. – С. 30–31.
7. Словарь современной экономической теории Макмиллана. – М., 1997. С.41-43.
8. Вулфел Ч.ДЖ. Энциклопедия банковского дела и финансов. Пер. с англ. / Ч.ДЖ. Вулфе, Самара, 2000. – С. 692.
9. Колесникова В. И. Банковское дело / В. И. Колесникова, Л.П. Кроливецкая. – М.: "Финансы и статистика", 1995. – 476 с.
10. Потійко Ю.А. Кредитування підприємств України в перехідний період: Автореф. дис... канд. ек. наук: 08.04.01/ Ю.А. Потійко; Київський національний економічний університет. – К., 2001. – 19 с.
11. Алексейчук В. М. Гроші та кредит в системі відтворення АПК / В. М. Алексейчук. – К.: УАЕ, 1999. – 336 с.
12. Александрова М. М. Гроші. Фінанси. Кредит / М.М. Александрова, С. О. Маслова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: ЦУЛ, 2002. – 336 с.
13. Антонов Н. Г. Денежное обращение, кредит и банки / Н. Г. Антонов, М. А. Пессель. – М.: Финстатинформ, 1995. – 272 с.
14. Кредитна система України і банківські технології: у 3 кн. / [В. С. Стельмах, А. В. Шаповалов, В. Л. Кротюк та ін.]; за ред. І. В. Сала. – Львів, 2002. – Кн.1. – 580 с.
15. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / [А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.]. – 5-те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2005. – 546 с.
16. Цивільний кодекс України: за станом на 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11.

УДК 339.137.2(477)

БОЖКОВА Ю.,
ХМУРОВА В.В.
м. Київ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МІСТА БЕРДЯНСЬКА, ЯК КУРОРТУ УКРАЇНИ (ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ)

Аннотація. В статті представлені фактори, оказывающие влияние на формирование конкурентных преимуществ в туристическом бизнесе. Важнейшим фактором конкурентной среды являются потребители услуг. Также в статье рассмотрена конкурентоспособность города Бердянска, как курорта.

Аноація. У статті представлені фактори, що роблять вплив на формування конкурентних переваг в туристичному бізнесі. Найважливішим фактором конкурентного середовища є споживачі послуг. Також у статті розглянута конкурентоспроможність міста Бердянська, як курорту.

Ключові слова: конкуренція, туризм, ринкова конкуренція, туристичний ринок, ринок туристичних послуг.

Abstract. In this article presents the factors that influence the formation of competitive advantage in the tourism business. The most important factor in a competitive environment are the consumers of services. The article also discussed the competitiveness of the city of Berdyansk, as a resort.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки конкуренція є головним регулятором суспільного виробництва. Конкуренція підпорядковує і спрямовує діяльність усіх суб'єктів ринку, виступає природним регулятором попиту і пропозиції на товари та послуги. Вона є об'єктивним законом, який примушує як найефективніше використовувати задіяні у виробничому процесі економічні ресурси, що формує власник, і пропонувати на ринку більш дешеві та якісніші у порівнянні з конкурентами товари та послуги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних науковців проблемі туристичної конкуренції присвячені праці Градова А.П., Юданова А.Ю., Фатхутдінов Р.А. інших. Під конкуренцією вони розуміють "суперництво, боротьбу за досягнення найкращих результатів у будь-якій сфері діяльності", "боротьбу між окремими тур фірмами за найбільш вигідні збуту товарів".

Метою статті є аналіз ключових теоретичних аспектів і визначення факторів впливу на конкурентоспроможність туристичних підприємств, а також роз-